تفسیر کامل آیه ۳۵ سوره نور

«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (۳۵)»

[خدا نور آسمان‌ها و زمین است؛ مثل نور او چون چراغدانی است که در آن چراغی و آن چراغ در شیشه ای است. آن شیشه گویی اختری درخشان است که از درخت خجسته زیتونی که نه شرقی است و نه غربی افروخته می‌شود. نزدیک است که روغنش هر چند بدان آتشی نرسیده باشد روشنی بخشد؛ روشنی بر روی روشنی است. خدا هر که را بخواهد با نور خویش هدایت می‌کند و این مثل‌ها را خدا برای مردم می‌زند و خدا به هر چیزی داناست]

۱) محمّد بن یعقوب: از علی بن محمد، از سهل بن زیاد، از یعقوب ابن یزید، از عباس بن هلال روایت کرده از امام رضا علیه السلام در باره آیه: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، سئوال کردم و امام علیه السلام در جواب فرمودند: هادٍ لاهل السماوات و هادٍ لاهل الارض؛ یعنی خداوند، هدایت کننده آسمانیان و زمینیان است. در روایت برقوقی آمده است: هدی من فی السماوات و هدی من فی الارض یعنی هدایتی است برای کسی که در آسمان است و کسی که در زمین است.

ابن بابویه هم در کتاب توحیدو معانی الاخباراین را روایت کرده که پدرم از سعد بن عبداللّٰه، از یعقوب بن یزید، از عباس بن هلال نقل کرده که من نیز از امام رضا علیه السلام چنین سئوالی کردم.

۲) محمّد بن یعقوب: از علی بن محمّد، و محمد بن حسن، از سهل بن زیاد، از محمّد بن حسن شمّون، از عبداللّٰه بن عبدالرحمان اصمّ، از عبداللّٰه بن قاسم، از صالح بن سهل همدانی، روایت کرده است که امام صادق علیه السلام در باره آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ» فرموده است که مراد حضرت فاطمه سلام اللّٰه علیها و مراد از «فِيهَا مِصْبَاحٌ» حسن علیه السلام و مراد از «مِصْبَاحُ الْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ» حسین علیه السلام و مراد از «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» فاطمه سلام اللّٰه علیها است که در بین زنان دنیا ستاره ای درخشان است و آیه «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» اشاره به حضرت ابراهیم علیه السلام است «زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» منظور آن است که نه یهودی است و نه نصرانی و آیه «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ» اشاره به آن است که نزدیک است علم از آن بجوشد «وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ»: امامی از پی امام دیگر، «يَهْدِى اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» خداوند هر که را بخواهد به سوی امامان علیهم السلام رهنمون می‌سازد «وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ».

از امام علیه السلام در مورد «أَوْ كَظُلُمَاتٍ»؟ پرسیدم که در جواب فرمودند: منظور اولی و یاران اوست و در «يَغْشَاهُ مَوْجٌ» سومی مد نظر است و آیه «مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ» به دومی اشاره دارد، «بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ» منظور معاویه لعنت خدا بر او باد و فتنه‌های بنی امیه است، «إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ» مراد مؤمنی است که به فتنه آن‌ها دچار آمده است «لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا» یعنی هر کس را

که خداوند برای او امامی از فرزندان فاطمه سلام الله علیها قرار ندهد «فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ» [برای او هیچ نوری نیست] یعنی او را در قیامت نیز امام و رهبری نباشد.

۳) محمّد بن یعقوب: از علی بن محمّد، از علی بن عباس، از علی بن حمّاد، از عمرو بن شمر، از جابر، از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم علم خویش را نزد وصی خود گذاشت و این همان سخن خدای متعال است: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ» که می‌فرماید: من هدایتگر آسمان‌ها و زمینم، و مَثَل علمی که به او عطا نمودم (و آن نور من است که به آن راه می‌جویند)، مَثَل مشکاتی است که در آن چراغی دیگر است و این مشکات قلب محمّد صلی الله علیه و آله و سلم است و چراغ، همان نوری است که در آن علم وجود دارد. و خداوند در آیه «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ» می‌فرماید: من قصد دارم جان تو را بگیرم. پس علمی را که از آن بهره مند هستی، نزد وصیّ خود بگذار؛ همان‌طور که چراغ در شیشه گذارده می‌شود: «كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» پس آن‌ها را از فضل و برتری وصی آگاه کن، «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» ریشه و اصل این درخت مبارک، ابراهیم علیه السلام است و این سخن خداوند عزّ و جل است که می‌فرماید: «رَحْمَةَ اللّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ»[رحمت خدا و برکات او بر شما خاندان) رسالت) باد. بی‌گمان او ستوده ای بزرگوار است]، و این همان سخن خداوند عزّ و جل که می‌فرماید: «إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ * ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»[به یقین خداوند آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر مردم جهان برتری داده است * فرزندانی که بعضی از آنان از (نسل) بعضی دیگرند و خداوند شنوای داناست] آیه «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا

غَرْبِيَّةٍ» به این مسئله اشاره دارد که شما یهودی نیستید که به طرف مغرب نماز گزارید و مسیحی نیستید که به سمت مشرق نماز به پا دارید؛ بلکه شما پیرو دین ابراهیم علیه السلام هستید و خداوند متعال می‌فرماید: «مَا كَانَ اِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلَكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ»[ابراهیم نه یهودی بود و نه نصرانی؛ بلکه حق گرایی فرمانبردار بود و از مشرکان نبود].

خداوند متعال در آیه: «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» می‌فرماید: مَثَل فرزندان شما که از شما زاده می‌شوند مَثَل روغنی است که از زیتون گرفته می‌شود که نزدیک است روغن آن بی‌آتش، شعله گیرد و خداوند در «نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» می‌فرماید: نزدیک است که به زبان نبوت سخن گویند؛ اگر چه نبوت و پیامبری بر آنان نازل نشده است.

۴) ابن بابویه از ابراهیم بن هارون بن هیتی در مدینة السلام، از محمد بن احمد بن ابی ثَلج، از حسین بن ایوب، از محمد بن غالب، از علی بن حسین، از حسن بن ایوب، از حسین بن سلیمان، از محمّد بن مروان ذهلیّ، از فُضیل بن یسار، روایت کرده که از امام صادق علیه السلام در مورد «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» پرسیدم و ایشان در جواب فرمودند: خداوند عزّ و جلّ همین گونه است. در مورد «مَثَلَ نُورِهِ» پرسیدم فرمود: مراد محمد صلی الله علیه و آله و سلم است. گفتم «كَمِشْكَاةٍ»؟ فرمود: سینه محمد صلی الله علیه و آله و سلم است. گفتم «فِيهَا مِصْبَاحٌ» فرمود: در آن نور علم است؛ یعنی همان نبوت. گفتم «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ»؟ فرمود: علم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم است که به سوی علی علیه السلام جاری گشت، گفتم «كَأَنَّهَا»

فرمود: چرا كَأَنَّهَا می‌خوانی؟ عرض کردم: جانم فدایت پس چگونه بخوانم؟ فرمود: «کأنه کوکب درّیّ» عرض کردم: «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» فرمود: مراد، علی بن ابو طالب علیه السلام است که نه یهودی است و نه نصرانی. گفتم: «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ» فرمود: نزدیک است که علم از دهان عالم آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم خارج شود قبل از آن‌که در باره آن زبان بگشاید. گفتم: «نُّورٌ عَلَى نُورٍ» فرمود: امامی در پی امام دیگر.

۵) ابن بابویه از ابراهیم بن هارون هیتی، از محمد بن احمد بن ابو ثلج، از جعفر بن محمد بن حسن زُهری، از احمد بن صبیح، از ظریف بن ناصح، از عیسی بن راشد، از محمد بن علی بن حسین علیه السلام روایت کرده که در باره «كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ» فرمود: مشکاة، نور علم است در سینه محمّد صلی الله علیه و آله و سلم. در باره «الْمِصْبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ» فرمود: زُجَاجَةٍ: سینه علی علیه السلام است که علم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در سینه علی علیه السلام جاری گشته است. در باره «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» فرمود: منظور نور علم است؛ و در باره «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» فرمود: یعنی نه یهودی است و نه مسیحی.

در باره «كَاد زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ» فرمود: نزدیک است که عالم آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم قبل از آن‌که از او سئوال شود، زبان به علم گشاید. در باره «نُورٌ عَلَى نُورٍ» فرمود: منظور امامی بعد از امامی دیگر از خاندان محمد است که برخوردار از نور علم و حکمت است و از آدم علیه السلام تا قیامت استمرار دارد.

۶) ابن بابویه از علی بن عبدالله ورّاق، از سعد بن عبدالله، از محمّد بن حسین بن ابو خطّاب، از محمّد بن ابو اسلم جَبلیّ، از خطّاب بن عُمَر، از مُصعَب بن عبدالله که همگی اهل کوفه‌اند، از جابر بن یزید، از امام صادق علیه السلام، در باره «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ» روایت کرده که فرمود: مشکاة سینه پیامبر صلی اللّٰه علیه و آله و سلم است که در آن چراغی قرار گرفته و آن چراغ علم است که در شیشه ای قرار گرفته و شیشه همان امیر مؤمنان علیه السلام است که علم نبی خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم در نزد اوست.

۷) ابن بابویه به صورت مُرسل از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که از ایشان در باره سخن خداوند عزّ وجل که می‌فرماید: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ» سئوال کردند و آن حضرت علیه السلام فرمودند: این آیه مَثلی است که خداوند آن را برای ما به کار برده است.

۸) علی بن ابراهیم، محمّد بن همّام، از جعفر بن محمّد، از محمد بن حسین صائغ، از حسن بن علی، از صالح بن سهل همدانی، روایت کرده که از امام صادق علیه السلام شیندم که در باره: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ» می‌فرمود: «مِشْكَاةٍ» فاطمه سلام اللّٰه علیها است: «فِيهَا مِصْبَاحٌ» المصباح: حسن و حسین علیهما السلام اند «فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» گویی فاطمه سلام اللّٰه علیها ستاره ای درخشان در بین زنان زمین است، «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» از شجره ابراهیم علیه السلام نور می‌گیرد و برافروخته می‌شود «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» یعنی نه یهودی است و نه مسیحی، «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ» نزدیک است که چشمه‌های علم از آن بجوشد، «وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى

نُورٍ» مراد از نورٌ علی نورٍ، امامی بعد از امامی دیگر است، «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» یعنی خداوند هدایت می‌کند به سوی ائمه علیهم السلام؛ هر کس را که بخواهد او را وارد نور ولایت آن‌ها بگرداند «يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

۹) علی بن ابراهیم: از حُمَید بن زیاد، از محمّد بن حسین، از محمّد بن یحیی، از طلحة بن زید، از امام صادق، از پدرش علیه السلام روایت کرده که در تفسیر آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» فرموده: خداوند متعال با نور خویش آغاز کرد، «مَثَلُ نُورِهِ» مَثَل هدایت خداوند است در قلب انسان مؤمن «كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ» مشکاة درون انسان مؤمن است و قندیل: قلب انسان مؤمن است و مصباح نوری است که خداوند در قلب مؤمن انداخته است. در باره «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» فرمود: درخت همان مؤمن است، «زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» این درخت بر کوهی هموار استوار گشته که نه شرق دارد و نه غرب که اگر خورشید طلوع کند بر آن طلوع می‌کند و اگر غروب کند بر آن غروب می‌کند. «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ»: نزدیک است نوری که خداوند در قلب مؤمن قرار داده درخشش گیرد، اگر چه سخن نگفته باشد «نُّورٌ عَلَى نُورٍ» یعنی واجب در پس واجب و سنّت در پی سنتی دیگر «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» خداوند به واجبات و سنت‌های خود، هر کسی را که بخواهد هدایت می‌فرماید «و يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ» و این مثلی است که خداوند آن را برای مؤمن زده است و سپس فرمود: انسان مؤمن در پنج نور حرکت می‌کند: ورودی آن نور و خروجی آن نور است، علم او نور و کلام او نور و بازگشتش در روز قیامت به سوی بهشت نور است. به امام صادق علیه السلام عرض کردم: ای سرورم! فدایت شوم، آنان می‌گویند: مانند نور خدا؟ آن حضرت فرمود: سبحان الله! خداوند از این صفات

منزه است! خدا شبیه و نظیری نیست، خدا خود فرموده است: «لاَ تَضْرِبُواْ لِلّهِ الأَمْثَالَ» [برای خدا مَثَل نزنید].

۱۰) ابن بابویه از پدرش، از عبدالله بن جندب، روایت کرده که به امام رضا علیه السلام نامه ای نوشتم و نظر ایشان را در خصوص این آیه جویا شدم و ایشان در جواب نوشتند: بدان که محمد صلی الله علیه و آله و سلم امین خداوند در میان خلقش بود و هنگامی که جان به جان آفرین تسلیم کرد، ما اهل بیت، وارثان او بودیم. پس ما امینان خداوند در زمین هستیم و ما آگاه به مرگ ها، مصیبت ها، انساب عرب و خاستگاه اسلام هستیم و هر گروهی که دیگران را هدایت یا گمراه می‌سازند، ما رهبران و فرماندهان و عاملان آن را می‌شناسیم. ما وقتی کسی را ببینیم، حقیقت ایمان یا نفاق او را در می‌یابیم. هر آینه اسم شیعیان ما و پدرانشان نوشته شده و خداوند از ما و آن‌ها پیمان گرفته است. آن‌ها به آن‌جا که ما وارد شده ایم، وارد می‌شوند و کسی جز ما و آنان تا روز قیامت بر دین و آیین اسلام استوار نیست. ما دست به دامان پیامبرمان صلی الله علیه و آله و سلم شده ایم و او دست به دامان پروردگارش و دامان، نور است و شیعیان ما نیز دست به دامان ما شده‌اند. هر کسی از ما جدا شود، هلاک گردد و هر کس از ما پیروی کند، نجات یابد و جدا شونده از ما و انکار کننده ولایت ما کافر است و آن‌که از ما و دوستان ما پیروی کند، مؤمن است. دوستی ما به دل کافر راه نمی‌یابد و مؤمن نسبت به ما کینه ای به دل ندارد. هر کس بمیرد در حالی که ما را دوست داشته باشد، خداوند بر خود حق می‌داند که او را با ما برانگیزد. برای هر که از ما پیروی کند، نور هستیم و مایه هدایت برای هر که از ما هدایت بجوید. هر کس از ما نباشد، از اسلام بهره ای نبرده است. خداوند به وسیله ما دین را آغاز کرد و به واسطه ما، آن را

به پایان می‌رساند. به وسیله ما است که خداوند شما را از آن‌چه در زمین می‌روید، اطعام می‌کند و به واسطه ماست که باران را از آسمان فرو می‌ریزد. به وسیله ماست که خداوند شما را از غرق شدن در دریا و فرو رفتن در زمین باز می‌دارد و به واسطه ما است که خداوند در زندگی و در قبر و رستاخیز و در صراط و وقت حسابرسی و ورود به بهشت به شما سود می‌رساند.

مثل ما در کتاب خدا همچون چراغدانی است که چراغدان در قندیل قرار گرفته است و ما همان چراغدانیم که چراغی در آن است و این چراغ، رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم است «الْمِصْبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ» این چراغ از وجود پاک آن حضرت است «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّیٌّ یُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ شَرْقِیَّةٍ وَلَا غَرْبِیَّةٍ زَیْتُونِةٍ لَّا شَرْقِیَّةٍ وَلَا غَرْبِیَّةٍ» یعنی نه ناشناس و نه بی‌اصل و نسب است «یَكَادُ زَیْتُهَا یُضِیءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ» که مراد همان قرآن است. «نُّورٌ عَلَى نُورٍ» یعنی امامی در پی امامی دیگر. «یَهْدِی اللَّهُ لِنُورِهِ مَن یَشَاء وَیَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیمٌ» مراد از نور همان علی علیه السلام است و خداوند هر که را دوست بدارد، به ولایت ما هدایت می‌کند و خداوند بر خود واجب دانسته که دوستدار ما را نورانی چهره و با برهان آشکار و حجّت ظاهر برانگیزد و هم‌چنین دوستداران پرهیزکار ما را با صدیقین و شهدا و صالحین محشور بگرداند، که آنان نیکو دوستانی هستند. پس شهیدان ما را بر دیگر شهدا ده درجه برتری است و شهیدان شیعه ما نیز بر دیگر شهیدان نه درجه برتری دارند.

ماییم نجیب زادگان و ماییم فرزندان انبیاء و ماییم فرزندان اوصیا و ماییم که در کتاب خدا از خواص بندگانیم و ما به رسول خدا صلی اللّٰه

علیه و آله و سلم از دیگر مردم سزاوارتریم و ماییم که خدا دین خود را برای ما وضع کرد و در کتابش فرمود: «شَرَعَ لَکُم مِّنَ الدِّینِ مَا وَصَّی بِهِ نُوحًا وَالَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ» [از (احکام) دین آن‌چه را که به نوح در باره آن سفارش کرد برای شما تشریع کرد و آن‌چه را به تو وحی کردیم] ای محمّد «وَمَا وَصَّیْنَا بِهِ إِبْرَاهِیمَ وَمُوسَی وَعِیسَی» [در باره آن به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش نمودیم] دانسته ایم و آن‌چه را دانسته ایم، ابلاغ نموده ایم. دانش ایشان در ما به ودیعت نهاده شده و ماییم وارثان پیامبران و وارثان صاحبان علم و وارثان پیامبران اولو العزم «أَنْ أَقِیمُوا الدِّینَ» [که دین را برپا دارید] همان‌گونه که خدای متعال فرموده است «وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِیهِ کَبُرَ عَلَی الْمُشْرِکِینَ» [در دین دچار تفرقه نشوید، گران است بر مشرکان آن‌چه که ایشان را به سوی آن فرا می‌خوانی] مراد از مشرک کسی است که به ولایت علی علیه السلام شرک ورزد، «مَا تَدْعُوهُمْ إِلَیْهِ» [به سوی آن فرا می‌خوانی] مراد از آن‌چه آنان را به آن دعوت می‌کنی ای محمد، ولایت علی علیه السلام است، «یَهْدِی إِلَیْهِ مَن یُنِیبُ»[خدا هر که را بخواهد به سوی خود برمی گزیند] یعنی کسی که در ولایت علی علیه السلام دعوت تو را استجابت کند، این در حالی است که تو با کتابی هدایتگر مبعوث شده ای؛ پس در آن بیندیش و به درک آن نایل شو، که شفای دل‌ها در این قرآن است.

۱۱) محمد بن عباس، از جعفر بن محمّد حسنی، از ادریس بن زیاد حنّاط، از ابو عبدالله احمد بن عبدالله خراسانی، از یزید بن ابراهیم، از حبیب نباجی، از امام صادق علیه السلام، از پدرش از امام سجّاد علیه السلام نقل کرده که ایشان فرمودند: مَثل ما در کتاب خداوند همانند چراغدانی است و ما همان چراغدان هستیم که این چراغدان در آن چراغی است و این چراغ در شیشه ای است، این شیشه همان محمّد صلی الله علیه

و آله و سلم است «كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» که مراد علی علیه السلام است، در مورد آیه شریف «زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ» فرموده که خداوند هر کسی را دوست بدارد به ولایت ما هدایت می‌کند.

۱۲) محمّد بن عباس، از حسین بن احمد، از محمّد بن عیسی، از یونس ابن عبد الرحمان، از اصحاب ما روایت کرده است که امام هادی علیه السلام به عبدالله بن جُندُب، نوشت: امام سجاد علیه السلام فرموده است: مَثل ما در کتاب مانند چراغدانی در قندیل است و ما همان چراغدان هستیم «فِيهَا مِصْبَاحٌ» که در آن چراغی است و آن چراغ محمد صلی الله علیه و آله و سلم است «الْمِصْبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ» آن چراغ در شیشه ای است که ما همان شیشه ایم که از درخت مبارک زیتون یعنی علی علیه السلام نور می‌گیرد. «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» که نه بی‌اصل و نسب و نه ناشناس است «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ» که نور همان قرآن است «عَلَى نُورٍ يَهْدِی اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» مراد آن است که خدا عالم است به این‌که هر کسی را دوست بدارد، به ولایت ما هدایت می‌کند.

۱۳) محمّد بن عباس، از عباس بن محمّد بن حسین بن ابو خطاب زیّات، از پدرش از موسی بن سَعدان، از عبدالله بن قاسم، با سند از صالح بن سهل همدانی، روایت کرده که امام صادق علیه السلام در باره آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ» فرموده: مصباح همان حسن علیه السلام و «الْمِصْبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ» منظور از زجاجه (شیشه) همان حسین علیه السلام، «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» کوکب درّی یعنی فاطمه علیها السلام که مانند ستاره ای است

درخشان در میان زنان اهل بهشت «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» که از درختی مبارک یعنی ابراهیم علیه السلام شعله می‌گیرد «زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» که آن نه یهودی است و نه مسیحی «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ» که نزدیک است علم از چشمه آن به جوشش درآید «لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ» مراد از نورٌ علی نورٍ، امامی در پی امامی دیگر است، «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» یعنی خداوند هر که را بخواهد به سوی امامان علیهم السلام رهنمون می‌سازد «وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ».

۱۴) شیخ مفید در اختصاص: از محمد بن حسین بن ابو خطاب، از محمد بن سنان، از عمّار بن مروان، از مُنَخّل بن جمیل، از جابر بن یزید، از امام باقر علیه السلام نقل کرده که آن حضرت در باره آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ» فرموده که منظور محمّد صلی الله علیه و آله و سلم است «فِيهَا مِصْبَاحٌ» که مصباح همان علم است و «الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ» که مراد از زجاجة (شیشه) همان امیر مؤمنان علیه السلام که حامل علم پیامبر صلی اللّٰه علیه و آله و سلم است.

۱۵) طبرسی از امام رضا علیه السلام روایت کرده که ایشان فرمودند: ما به منزله چراغدان و محمّد صلی الله علیه و آله و سلم چون چراغ است که «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» یعنی خداوند هر که را دوست بدارد به ولایت ما هدایت می‌کند.

۱۶) از اهل سنت: ابن مغازلی شافعی در کتاب مناقب در حدیثی مرفوع از علی بن جعفر روایت کرده که از ابوالحسن علیه السلام در مورد آیه شریفه «كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ» پرسیدم که آن حضرت فرمود: مشکاة (چراغدان) فاطمه سلام اللّٰه علیها و مصباح (چراغ) حسن و

حسین علیهما السلام هستند. و در «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» منظور از زجاجة (شیشه) فاطمه سلام الله علیها است که در میان زنان جهان، ستاره ای درخشان است. وی در باره آیه شریفه «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» فرمود: درخت مبارک، همان ابراهیم علیه السلام است که «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ» یعنی ابراهیم علیه السلام نه یهودی است و نه مسیحی. و در باره «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ» فرمود: نزدیک است که علم از آن به زبان آید و تکلم کند. و در باره «لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ»، فرمود که مراد امامی در پی امامی دیگر است که «يهدى اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» خداوند هر که را بخواهد به ولایت ما رهنمون می‌کند.

۱۷) جابر بن عبدالله انصاری روایت کرده که به مسجد کوفه وارد شدم و امیر مؤمنان علیه السلام را دیدم که با انگشت در حال نوشتن است و لبخند بر لب دارد. عرض کردم: ای امیر مؤمنان! به چه می‌خندی؟ فرمودند: در شگفتم از کسی که این آیه را می‌خواند و آن را آن گونه که بایسته است نمی‌فهمد. خدمت ایشان عرض کردم: کدام آیه؟ فرمودند: سخن خداوند متعال که می‌فرمایند «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ» در این آیه منظور از مشکاة محمّد صلی الله علیه و آله و سلم است و «فِيهَا مِصْبَاحٌ» مصباح خود من هستم و «فِي زُجَاجَةٍ» شیشه در این آیه حسن و حسین علیهما السلام هستند، «كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» و کوکب درّی اشاره به علی بن حسین علیه السلام دارد و «يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» محمّد بن علی علیه السلام و «زَيْتُونِةٍ» جعفر بن محمّد علیه السلام، «لَّا شَرْقِيَّةٍ» موسی بن جعفر علیه السلام، «وَلَا غَرْبِيَّةٍ» علی بن موسی علیه السلام «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ» محمد بن علی علیه السلام «وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ» علی بن محمد «نُّورٌ عَلَى نُورٍ» حسن

بن علی علیه السلام «يَهْدِى اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء» قائم آل محمد علیه السلام است «وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيمٌ».